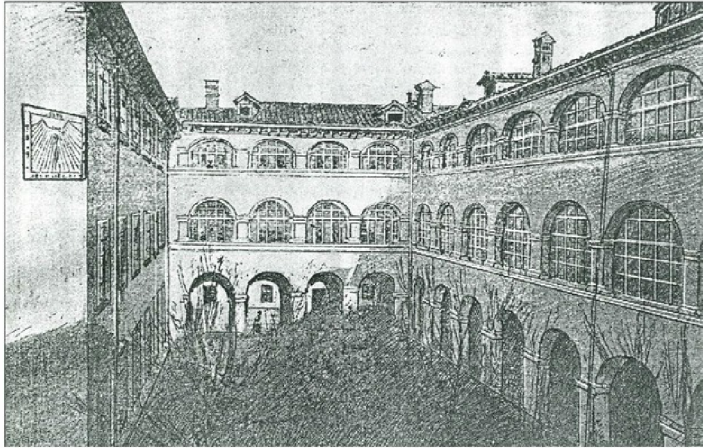
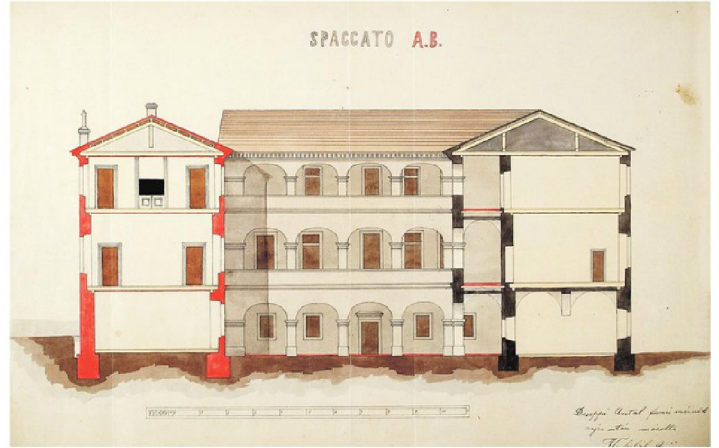

FELJTON Nana Palinić: »Riječka kazališta« (1)

Dvorište isusovačkog Seminara u kojem su se održavale predstave Školskog kazališta

Presjek kroz isusovački Seminar i dvorište u kojem su se održavale predstave

SCENSKI PROSTORI PRIJE IZGRADNJE PRVOG KAZALIŠTA

Davna prošlost riječkog područja u kojoj se kriju korijeni kazališnog spektakla obavijena je velom tajne. Arheološki nalazi potvrđuju kako je u antičkom municipiju Tarsatici bio potpuno zaživio rimski način života, što podrazumijeva i postojanje nekog oblika kazališnog spektakla, moguće i privremene ili trajne građevine za ovu namjenu. Premda su neki istraživači iznijeli teze kako je možda na Trsatu ili Gomili u Starom gradu postojala takva građevina, to nije nikada potvrđeno.

Nakon propasti Tarsatice, na njenim je temeljima podignuta srednjovjekovna Rijeka sv. Vida. Kazališni život ponovno se uspostavlja kroz liturgijske i polu-liturgijske igre – prikazanja, skazanja, misterije i mirakule, koji su se izvodili za blagdana unutar ili ispred crkvi – Zborne crkve, crkve sv. Roka (nalazila se u Starom gradu u sklopu benediktinskog samostana), stare i nove crkve sv. Vida, crkvice sv. Barbare, sv. Sebastijana, sv. Duha i sv. Tri kralja. Sačuvan je glagoljski fragment hrvatske srednjovjekovne pasije Muka, koji svjedoči o predstavi izvodenoj u 15. stoljeću. Ovaj tip predstava u Rijeci se izvodio sve do druge polovice 17. stoljeća, kad sve više postaje anakronizam te nestaje.

Ujesen 1627. godine, na poziv riječkog gradskog vijeća, u Rijeku stižu isusovci i otvaraju gimnaziju i u sklopu nje osnivaju školsko kazalište te glumačko udruženje pod nazivom Accademia Partenia. Izvođači – učenici gimnazije već su 1629. izveli prvu predstavu pod naslovom Sv. Bernardin iz Siene (San Bernardino di Siena). Prvih desetak godina, dok su isusovci bili smješteni u gradskoj školi pored Sokol kule, predstave su se vjerojatno održavale u školi, Sokol kuli ili na prostoru pred ili u crkvi sv. Roka, koja im je dana na korištenje. Prvotna lokacija za smještaj isusovačkog sklopa između ulice Rov i Trga Sveta tri Kralja zbog podvodnog terena uskoro je napuštena, te su, prema projektu isusovačkog arhitekta Giacoma Briana iz Modene, na lokaciji uz sjeverne gradske zidine između 1633. i 1671. izgrađeni

Kolegij, nova crkva sv. Vida, Seminar i Gimnazija. Unutar dvokatne gimnazijske zgrade, koja se nalazila sjeverno od crkve sv. Vida (na mjestu današnje Kanonike) nalazila se i manja kazališna dvorana, o kojoj će putopisac Josip Završnik 1816. napisati:

Nasuproti ovom skupostanju bijaše uzgrađena velika i prostrana kuća na dva sloga gdje bihu učionice latinske, to jest počeca (principia), recvnicca (grammatica), recoslog (syntaxis), psmenistvo (poesia), krasnorečje (rhetorica), mudroznanje (philosophia) i bogoslovlje (theologia) i ove učionice bihu tako glasovite da diaci od sviju strana slavskoga naroda, dapače svoje bližnji Talijani i Njemci u vucionice dohadahu. U ovoj zgradi bi prostrano visoko gledališće (theatrum) gdje dijaci smiješne i žalosne zgode (comoeadiae, traegoeadiae) dva puta na godišće (Quolibet semestri) latinski prikazivahu i plešahu. Sada su ond i tamnenice, ustavišća, ustavenišća, vuze (carceres)...

Učenici su, sve do ukinuća reda 1773. predstave održavali i u dvorištu Seminara. Dvorište je bilo okruženo prostranim arkadnim otvorima koji su bile u funkciji loža, po uzoru na španjolske teatre (corral, patio) i engleska kazališta.

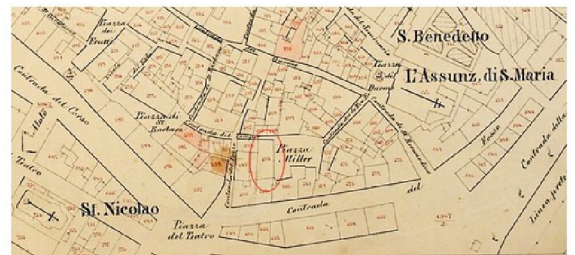
Predstave isusovačkog kazališta nisu, međutim, bile zabavne i nisu zadovoljavale prohtjeve riječkog pučka te već u prvoj polovini 18. stoljeća u jednoj zgradi na Trgu sv. Tri Kralja postoji kazalište u kojem se izvode predstave pučkog karaktera. Riječ je o zgradi kasnije nazvanoj Kuća Miller (po vlasniku zlataru Antoniju Milleru, po kojem će ime dobiti i trg). Izgled kazališta nije poznat, ali se iz dokumentacije može zaključiti kako je bila riječ o pravom kazalištu, a ne provizoriju, za koje se koristi izraz kazalište (teatro), a ne dvorana (sala). Kazalište je djelovalo sve do sredine 18. stoljeća, kada se seli izvan zidina, na područje Dolca.

Kazalište na Dolcu prvi se put spominje 1755. godine, kad je riječki ljekarnik Carlo Pisanello od tadašnjih vlasti, Carsko-kraljevske in-

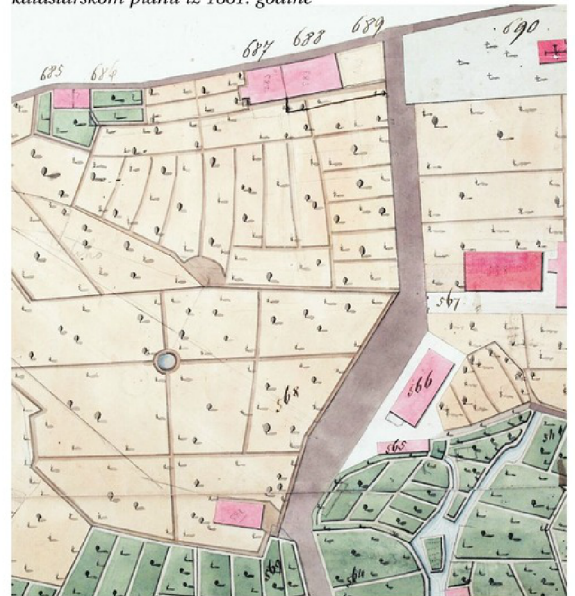
tendance u Trstu zatražio dodjelu monopola na hazardne igre (giuochi d'invito), spektakle i javne plesove, obvezujući se da će besplatno, na neodređen rok, osigurati u svojoj ljekarni lijekove za gradske siromahe. Zauzvrat je zatražio i odgovarajuće mjesto na kojem bi podigao zidano kazalište, a kroz to vrijeme, da publika ne ostane bez zabave, predložio je da mu se dodijeli postojeće privremeno kazalište kako bi ga proširio i obnovio. Potvrdu aktivnosti ovog kazališta imamo i godinu dana kasnije, u izvješću referenta Francesca Xaveria de Orlandu u kojem se navodi kako su kartaške i hazardne igre te javni spektakli zabranjeni u privatnim kućama i dozvoljeni samo u kazalištu. Kazalište se nalazilo u dijelu Dolca u kojem će se kasnije izgraditi tvornica voska Spiridonea Danija, a još kasnije Osnovna škola za dječake (danas Talijanska gimnazija i osnovna škola Dolac). Bila je riječ o drvenoj samostojećoj građevini, u sklopu koje se nalazila i igraonica, obvezan sadržaj ondašnjih kazališta. Pretpostavlja se kako je Pisanello dobio monopol na zabavne igre, te da je vjerojatno i obnovio postojeće kazalište, ali zidano kazalište nije izgradio, jer se narednih godina javljaju i druge slične inicijative.

Šedam godina kasnije, 1762. g., u Rijeku je stigao impresario komedi-

Kazalište na Dolcu prvi se put spominje 1755. godine, kad je riječki ljekarnik Carlo Pisanello od tadašnjih vlasti, Carsko-kraljevske intendantice u Trstu zatražio dodjelu monopola na hazardne igre (giuochi d'invito), spektakle i javne plesove, obvezujući se da će besplatno, na neodređen rok, osigurati u svojoj ljekarni lijekove za gradske siromahe

Zgrada u kojoj je bilo kazalište na Millerovom trgu na katastarskom planu iz 1861. godine

Detalj katastarskog plana iz 1850. g., brojem 566 označena Stara voštarnica u kojoj se prethodno nalazilo Drveno kazalište na Dolcu

je Marzocchi, kako bi ugovorio dolazak svoje kazališne kompanije za nadolazeći karneval. Obišao je grad tražeći jedan »komotan teatar« ali nije našao niti jednu odgovarajuću građevinu za spektakle koje je nudio. Tim povodom riječkom Namjesništvu obratio se građevinski poduzetnik Andrea Collenz s ponudom da izgradi jednu baraku (Barachone) za tu namjenu, a za koju bi gradske vlasti besplatno prepustile teren na trgu pred gradom, na mjestu gdje je prije stajao srušeni bastion sv. Jeronima (danas ugao Korza i Trga Republike). Tražio je koncesi-

ju na 10 godina nakon čega bi izgradio zidano građevinu. Vijećnici su bili podijeljenog mišljenja, a ideji su se suprotstavili i vlasnici okolnih kuća, koji su smatrali kako je predviđena baraka prevelika i opasna budući je premalno udaljena od postojećih građevina i ne odgovara propisima od požara. Izrazili su bojazan za svoj život i svoju imovinu, smatrajući kako se zasigurno može odrediti i druga lokacija koja neće smetati publici ni javnim kućama.

U sljedećem broju Mediterana: »Kazalište Bono-Gerliczi i projekt Teatra Nobile«

Informacije o knjizi

Izdavači knjige Nane Palinić »Riječka kazališta« su Državni arhiv u Rijeci i Građevinski fakultet u Rijeci, a više informacija o knjizi može se naći na adresi: <http://www.gradri.uniri.hr/hr/knjiznica.html>